

АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Визначені основні чинники, що перешкоджають здійсненню інноваційної діяльності підприємств та впливають на рівень їх інноваційної активності, проаналізований інноваційний розвиток інноваційного процесу підприємств України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, нововведення, економічний розвиток, конкурентоспроможність, джерела фінансування, проектно-конструкторські роботи.

Серед великої кількості чинників, що впливають на економічний розвиток країни необхідно виділити інноваційну спрямованість, яка змінює його основу. Це потребує високої концентрації матеріальних і фінансових ресурсів, а також підвищеної уваги до використання інтелектуальних ресурсів. У наш час нововведення охоплюють усі сфери людської діяльності, радикально впливають на процес господарювання, змінюють соціально-економічні відносини в суспільстві. Неперервні і постійні інновації стають необхідною та природною умовою існування будь-якого підприємства, забезпечують йому конкурентоспроможність і виживання на ринку.

Значення інноваційної діяльності для промислових підприємств у сучасних умовах постійно зростає. Але аналіз статистичних даних останніх років свідчить про виникнення кризи в інноваційній сфері на промислових підприємствах та несприятливі наслідки що будуть мати місце в найближчому майбутньому.

Здійснювати інновації підприємствам перешкоджали численні фактори (рис. 1).

Рис. 1. Схема впливу чинників на здійснення інноваційної діяльності

Аналіз інноваційної діяльності підприємств п'яти регіонів (м. Київ, АР Крим, Донецька, Харківська та Чернівецька області) показав, що найбільш суттєвими причинами, що негативно впливали на розвиток інноваційної діяльності є фінансові і ринкові перешкоди. Так про недостатність коштів в межах організації або групи підприємств повідомили від 27,5 % підприємств м.Києва до 44,5 % АР Крим; про занадто високі інноваційні витрати — від 20 % підприємств Донецької області до 35 % — АР Крим; про сильну конкуренцію на ринку — від 15 % підприємств Донецької області до 24 % — м.Києва.

Basic factors which hinder realization of innovative activity of enterprises and influence on the level of their innovative activity are certain, innovative development of innovative process of pidpriemsiv Ukraine is analysed.

Key words: innovative activity, innovation, economic development, competitiveness, sources of financing, works of project-designers.

ку — від 15 % підприємств Донецької області до 24 % — м.Києва. Однією з наступних важливих причин було вказано на складність знаходження партнерів по співпраці: від 11 % підприємств Донецької області до 16 % — АР Крим. Про недостатність інформації про технології вказали від 4 до 6 % підприємств, про недостатність інформації про ринки — від 3 до 5 %.

На основі світового досвіду можна визначити, що національні пріоритетні напрями розвитку науки та технологій складаються з трьох взаємозалежних процесів до яких слід віднести формування головної стратегічної мети держави, облік загальноновизнаних світових пріоритетів та відображення національних особливостей, специфіки країни.

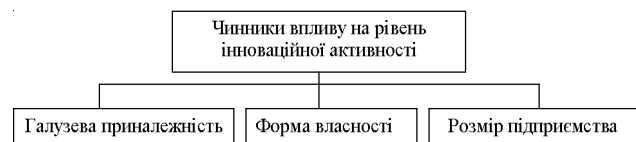

Рис. 2. Чинники, що впливають на рівень інноваційної активності

Характерною ознакою сучасного етапу розвитку країни є пріоритети в галузі технологій. Це етап становлення нового підходу до формування й реалізації національної політики науково-технічного, промислового й інноваційного розвитку з метою швидкого нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції і на внутрішньому, і на зовнішніх ринках

Нині інноваційна діяльність у технологічній сфері здійснюється переважно на промислових підприємствах, а також в організаціях малого бізнесу. Під час вивчення інноваційної діяльності основна увага приділяється дослідженню промислових підприємств, оскільки саме промисловість є основним споживачем створюваних технологічних інновацій.

Але розподіл підприємств України за типами інноваційної діяльності в різних регіонах неоднаковий (табл.1).

Таким чином, ми бачимо, що найбільша питома вага припадає на сукупність продуктивних та процесових інноваційних процесів в усіх регіонах України, але лише продуктивні інновації найбільш розповсюдженні в АР

Крим (5,7 %), а найменш — в Харківській області (1,9 %). Що стосується процесових інновацій, то їх найбільша питома вага спостерігається в м. Києві (7,1 %), а найменша — в Чернівецькій області (1,3 %).

Таблиця 1
Розподіл підприємств України за типами інноваційної діяльності як % від усіх інноваційних підприємств

Region	Питома вага, %				Питома вага інноваційних підприємств
	Лише продуктиві	Лише процесові	Продуктові та процесові	Продовжувані та перервані інновації	
1	2	3	4	5	6
м.Київ	3,3	7,1	18,3	1,0	29,5
АР Крим	5,7	6,2	12,3	3,5	27,8
Донецька область	2,6	6,3	7,7	1,1	17,7
Харківська область	1,9	5,7	6,7	1,3	15,6
Чернівецька область	2,3	1,3	5,5	1,0	10,1

Характерною рисою сучасності є інтенсивне зростання інноваційної активності на міжнародному рівні. При цьому спостерігається збільшення державних витрат на науково-дослідні розробки, зміна системи освіти і професійної підготовки спеціалістів, створення нових наукоємних галузей виробництва, формування національної інноваційної системи. На протязі останніх років постійно змінюється структура інноваційних процесів за видами діяльності (табл. 2).

Таблиця 2
Структура виконаних наукових та науково-технічних робіт

Роки	Всього, %	Питома вага, %				Питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП, %
		фундаментальних досліджень	прикладних досліджень	розробок	науково-технічних послуг	
2003	100,0	22,5	16,9	49,3	11,4	1,24
2004	100,0	21,3	15,7	51,2	11,8	1,19
2005	100,0	18,7	14,7	49,95	16,6	1,09
2006	100,0	15,3	13,95	53,8	16,9	0,98
2007	100,0	14,8	12,95	57,2	15,0	0,93

Розрізняється також і структура інноваційних процесів за видами у регіонах, що вивчаються (табл. 3).

Отже, ми бачимо, що одним із основних напрямів інноваційної діяльності підприємств п'яти регіонів України є, перш за все, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг, про що повідомили від 78 % (АР Крим) до 91 % (Харківська область) інноваційно активних підприємств. Досить вагома частка підприємств проводила навчання та підготовку персоналу до розроблення і/чи впровадження ним нових або значно удосконалених продуктів і процесів. Найменша питома вага таких підприємств спос-

терігалася в АР Крим (38%), а найбільша в Чернівецькій області (майже 65%).

Таблиця 3
Розподіл підприємств України за видами інноваційної діяльності як % від усіх інноваційних підприємств

Region	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Навчання та підготовка персоналу	Виконання досліджень і розробок	Ринкове запровадження інновацій
1	2	3	4	5
м.Київ	83,8	59,0	49,7	46,7
АР Крим	77,8	38,1	33,3	33,3
Донецька область	88,5	50,8	24,1	38,2
Харківська область	90,7	38,8	37,8	35,7
Чернівецька область	87,1	64,5	38,7	54,8

Продовження табл. 3

Region	Інші роботи	Придбання досліджень і розробок	Придбання інших зовнішніх знань
1	6	7	8
м.Київ	29,3	27,8	20,1
АР Крим	25,4	19,0	14,3
Донецька область	23,6	22,5	14,7
Харківська область	29,2	22,7	16,2
Чернівецька область	12,9	16,1	16,1

Вплив чинника форми власності, а також розміру підприємства на рівень його інноваційної активності вивчено недостатньо, хоча вища інноваційна активність характерна переважно для великих підприємств, що мають можливість використання оборотних коштів для реалізації технологічних інновацій. У структурі підприємств такого типу зазвичай є власні наукові й проектно-конструкторські підрозділи. Водночас дослідженнями встановлено, що найкращі умови для впровадження інновацій мають підприємства середнього розміру, бо їм легше мінімізувати витрати й регулювати чисельність, домагаючись адекватного обсягу завантаження потужностей.

Можливість фінансування для підприємства є критичною складовою процесу комерціалізації результатів дослідження та дослідно-конструкторської діяльності та має структуру, яка показана в таблиці 4.

Найбільша питома вага джерел фінансування припадає на власні кошти підприємства (70 — 88 %), але в останні роки вона дещо зменшилася (на 14 відс. пункти в порівнянні з 2005 роком). Аналіз інноваційних підприємств регіонів України за джерелами фінансування дав змогу визначити, що майже половина підприємств м.Києва, біля 38 % — Харківської і Чернівецької областей, третина підприємств АР Крим та майже чверть — Донецької області виконували дослідження і розробки власними силами.

Таблиця 4

Структура джерел фінансування технологічних інновацій

Роки	Загальна сума витрат	Питома вага джерел фінансування витрат за рахунок коштів, %			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2003	100,0	70,2	3,0	4,3	22,5
2004	100,0	77,2	1,4	2,5	18,9
2005	100,0	87,7	0,5	2,8	9,0
2006	100,0	84,6	1,9	2,9	10,7
2007	100,0	73,7	1,3	2,97	21,98

Слід зазначити, що існує прямиий зв'язок між розмірами підприємств і їхнім рівнем інноваційності. Багато технічних продуктів вимагають довгих років досліджень. При цьому багато малих і середніх підприємств не в змозі заплатити одному або більше службовцям за виконання ДіР не повний робочий день.

Статистичне спостереження у п'яти регіонах України показало, що рівень інноваційної активності серед великих підприємств (понад 250 осіб) становить від 23 % до 49 %, серед середніх (50 — 249 осіб) — 11 — 29 %, серед малих підприємств (10 — 49 осіб) — 7 — 23 %. Найвищий показник — серед великих підприємств м. Києва (49 %), найнижчий — серед малих Чернівецької області (23 %).

Критеріями ефективності інноваційних процесів є економічні показники, за допомогою яких можна визначити приріст економічного результату відносно витрат. При цьому прибуток і доходність інновацій виступають не як мета, а як важлива умова і результат здійснення інно-

важливості освоєння нових процесів, пов'язаних з роботою підприємства в умовах, що змінюються. Ця мета може бути досягнута в першу чергу за рахунок чіткої розробки ефективної системи мотивації, від якої залежить не тільки підвищення соціальної і творчої активності конкретних працівників, але і кінцевий результат діяльності підприємства. Мотиваційними факторами, що впливають на нововведення, є: особистісні потреби, зацікавленість і прагнення працівників; відносини з іншими працівниками; характер і зміст праці новаторів; творча робота і взаємопорозуміння; відносини між ініціаторами, організаторами впровадження нововведень, керівниками і співробітниками.

Таким чином, необхідно постійне збільшення внеску кожного працівника в досягнення мети підприємства за рахунок методів та форм стимулювання їх праці з боку організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Микитюк П.П.* Інноваційний менеджмент. Навч. Посібник. — К. Центр навчальної літератури, 2007. — 400 с.
2. *Гунин В.Н.* и др. Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров "Управление развитием организации". Модуль 7. — М.: "ИНФРА-М", 1999. — 328 с.
3. Закон України "Про інноваційну діяльність"
4. *Краснокутська Н.В.* Інноваційний менеджмент; Навч. посібник — К.: КНЕСУ, 2003. — 504 с.
5. *Статистичний щорічник України за 2007 рік / За ред. Осауленка О.Г.* — К.: Державний комітет статистики України, 2008. — 571 с.

Надійшла до редколегії 15.03.09 р.

Рис. 3. Основні ефекти від впровадження інновацій

ваційної діяльності — створення нових продуктів, технологій, послуг, що впливають на рівень життя суспільства.

Аналіз п'яти областей України показав, що розширення асортименту товарів і послуг як ефект від впровадження інновацій найбільше спостерігався в м. Києві та АР Крим (25,4 % інноваційних підприємств), а найменше — в Чернівецької області (19,4 % інноваційних підприємств). Також часто вказували на такі ефекти від впровадження інновацій, як відповідність правовим вимогам (до 28 % інноваційних підприємств м. Києва), покращення якості товарів і послуг (24,5 % інноваційних підприємств м. Києва).

Висновки. Отже, для подальшого ефективного розвитку інноваційної діяльності підприємств України потрібна підтримка здійснюваних інновацій, підвищен-